

...І ЗБИВАЛИСЯ В КРОВ НОГИ, І ПОЛИЩАЛА ТІЛО ДУША

Кладовище в Садовому від інших сільських нічим не відрізняється: хрести, пам'ятники, огорожі, доріжки... Одна з них веде до маленького надгробка. Лаконічна епітафія засвідчує, що тут спочиває Степан Фурманець, життя котрого без зусиль втиснулось між 1944 та 1948 роками. Тобто полишив цей світ хлопчик у неповні чотири роки...

ДАНИЛО Фурманець, батько дитини, доводився моїй бабі Присьці рідним братом, а мені вже — двоюрідним дідом. Я в них частенько гостював, позаяк товаришував з їхнім сином Петром, моїм однолітком.

За Польщі Данило жив добре. Побудував нову хату, накрит такою ж бляхою, настелив дерев'яну підлогу. Остання на ту пору вважалась неабиякою розкішшю та була лиш у помешканнях пана, священника, вчителя і ще кількох заможних селян.

Ліву частину Данилового будинку займала крамниця, праву — дві житлові кімнати. В магазині торгував фольксодійч Адам. Перед війною він перебрався до Німеччини.

Аби звеселити душу, Данило часто брав до рук трубу чи гармошку і видавав такі мелодії, що всі заслуговувались. Ми з Петром теж не раз дули в ту трубу, але музикантами так і не стали.

Коли в Садове вдруге прийшли совіти, Данило почав працювати фінагентом. Якоюсь вночі до нього зайшло кілька парубків. Були то не повстанці, а звичайні бандити, рекетири по-сучасному, оскільки з підпільною оунівською організацією, що діяла в селі, ніякого зв'язку не мали. Обступили вони Данила та й кажуть: «Дядьку, віддай гроші». Данило, ясна річ, став опиратися. І тривало це доти, допоки один з прибульців не вистрілив у стелю. Тоді чоловік поліз під піч і дістав ганчірку з грішми...

Наступного дня, доклавши ще своїх карбованців, поніс гроші у фінвідділ. Але це все одно не допомогло: нестача становила ще цілу Данилову зарплатню. З неї ж мали опісля вирахувати і те, що ще не здав. Однак то були лиш слова. А на ділі з фінвідділу зателефо-

лищі, де їх скинули, наче мішки, та й поїхали далі.

Сидять садівчани на клунках, сльози витирають. Аж тут підходить один з місцевих та й говорить: «Ходіть до нас у дім». Пішли. А потім і робота знайшлася. Правда, на лісоповалі, не з легких: треба було обрубувати гілки з повалених сосен. Та Текля якось справлялася. От з пайком, який їй видавали на ділянці, виявилось важче: як то його, такий мізерний, та на п'яťох розділити? А тут ще Степанко, не наїдаючи щось, завше хліба просить. Той плач дитини — наче ніж у серце материнське...

Забув сказати: йшов голодний сорок сьомий рік, у державі повсюдно діяла карткова система, а в Садовому (Текля це добре пам'ятала) залишилось стільки хліба, що вистачило б на дві чи три заслані сім'ї. Тож, змовившись з однією жінкою з Гориньграда, вирішила тікати. Перед цим, правда, довелося підкупити трохи грошей та війняти заховане золото, що прихопила з собою, коли висилали.

Дорогою додому жінка кілька разів затримували, та гроші і золото робили свою справу. Тому скоро і рідної хати дісталася. Проте там жили нові люди: хоч по війні вже сплигло кілька літ, та у Садовому, майже доценту спаленому німцями, дефіцит житла ще відчувався.

Сяк-так влаштувавшись, сіли вечеряти. Цього разу малий Степанко наївся хліба вже вдосталь, а на ранок помер: не витримав виснажений дистрофією організм такого навантаження.

Вся в сльозах, простоволоса, прибігла Текля до Микити Фурманця. Прийшов Микита, заголив Степанкові животику, а він увесь синій...

Після похорону Теклю знову забрали. Правда,

пропонувала йому золото.

На цей раз обох вислали аж в Омськ. З Теклею приїхав і Петро, якого перед тим упіймали. Тепер їм працювалося вже легше. Та й два пайки все-таки ліпше, ніж один. Тож решті дітей таж перепало дещо з їжі.

Після смерті Сталіна Данило, глава сімейства, дістався дому, а тоді вирушив за дружиною та дітьми в Омськ. Повернувшись на батьківщину, Фурманці купили хату в Гориньграді та перевезли її до Садового, де дожили до старості. Правда, не всі. Син Іван не дотягнув навіть до сорока, а Володимир полишив цей жорстокий світ, ледве розмінявши п'ятий десяток. І лиш найстарший, Петро, який мешкав у Шпанові, малій батьківщині своєї дружини, з якою познайомився в Омську, де жінка також відбувала заслання, дждався пенсії.

А от єдина дочка Данила Фурманця, Настя, жива й понині. Мешкає вона під Рівним, у Квасилові, інколи приїздить у Садове, де ще й досі стоїть пустою батьківська хата під стріхою. Втім, не стоїть, а вже розвалюється...

На цьому можна було б поставити крапку. Та є й інше сюжетне відгалуження. Виявляється, двоє з тих бандитів, які забрали гроші у Данила, мешкали у Пустомитах, один — у Садовому, один — у Малих Селищах, ще двоє — в Люцинові. Як мені пояснив потім люциновець, невдовзі після нічного візиту банда «відшила» від себе садівчанина. Мовляв, у тебе є мати, тож підтримуй, допомагай. Та коли жінка звернулася до сина, аби скосив гречку, той відмовився...

Відтак усіх їх половили, «припаяли» чималі терміни. Проте найбільше отримав люцинівський.

кімнати. В магазині ор-
гував фольксдойч Адам. Пе-
ред війною він перебрався
до Німеччини.

Аби звеселити душу, Да-
нило часто брав до рук тру-
бу чи гармошку і видавав
такі мелодії, що всі заслухо-
увались. Ми з Петром теж
не раз дули в ту трубу, але
музикантами так і не стали.

Коли в Садове вдруге
прийшли совіти, Данило по-
чав працювати фінагентом.
Якось вночі до нього зайш-
ло кілька парубків. Були то
не повстанці, а звичайні бан-
дисти, рекетири по-сучасно-
му, оскільки з підпільною
оунівською організацією, що
діяла в селі, ніякого зв'язку
не мали. Обступили вони
Данила та й кажуть: «Дядь-
ку, віддай гроші». Данило,
ясна річ, став опиратися. І
тривало це доти, допоки один
з прибульців не вистрілів у
стелю. Тоді чоловік поліз під
під і дістав ганчірку з грішми...

Наступного дня, до-
клавши ще своїх карбован-
ців, поніс гроші у фінвідділ.
Але це все одно не допомог-
ло: нестача становила ще
цілу Данилову зарплатню. З
неї ж мали опісля вирахува-
ти і те, що ще не здав. Однак
то були лиш слова. А на ділі
з фінвідділу зателефо-
нували до місцевого відді-
лу НКВС та просвітили там-
тешніх працівників щодо
нестачі. Ті — до Данила:

— За те, що віддав гро-
ші бандерівцям, будемо
тебе судити.

Невдовзі чоловіка зар-
ештували, а всю сім'ю ви-
слали. Так Данилова дру-
жина Текля та їх четверо ді-
тей (бо старшому сину Пет-
ру вдалося втекти) опинили-
ся в Сибіру, в тайговому се-

Забув сказати: йшов го-
лодний сорок сьомий рік, у
державі повсюдно діяла
карткова система, а в Садо-
вому (Текля це добре
пам'ятала) залишилось
стілки хліба, що вистачило
б на дві чи три заслані сім'ї.
Тож, змовившись з однією
жінкою з Гориньграда, вирі-
шила тікати. Перед цим,
правда, довелось підкопити
трохи грошей та виїняти за-
ховане золото, що прихопи-
ла з собою, коли висілали.

Дорогою додому жінок
кілька разів затримували, та
гроші і золото робили свою
справу. Тому скоро і рідної
хати дісталася. Проте там
жили нові люди: хоч по війні
вже сплигло кілька літ, та у
Садовому, майже доценту
спаленому німцями, дефі-
цит житла ще відчувався.

Сяк-так влаштувавшись,
сіли вечеряти. Цього разу
малий Степанко наївся хлі-
ба вже вдосталь, а на ранок
помер: не витримав висна-
жений дистрофією організм
такого навантаження.

Вся в слезах, простово-
лоса, прибігла Текля до
Микити Фурманця. Прийшов
Микита, заголив Степанкові
животика, а він увесь синій...

Після похорону Теклю
знову забрали. Правда,
цього разу енкаведистам
доніс односелець. Свого
часу він позичив у жінки
бляху. Тепер же, боячись,
що та вимагатиме повер-
нення боргу, поспішив у
райвідділ НКВС.

Виказав односелець і ту
гориньградку, котра з Тек-
лею тікала з заслання. Вір-
ніше, не виказав, а власно-
руч затримав на ярмарку в
Гоцці та не відпустив, а привів
у РВ НКВС, хоч жінка і

а Володимир полишив цей
жорстокий світ, ледве роз-
змінявши п'ятий десяток. І
лиш найстарший, Петро,
який мешкав у Шпанові,
малій батьківщині своєї
дружини, з якою познайо-
мився в Омську, де жінка
також відбувала заслання,
дждався пенсії.

А от єдина дочка Дани-
ла Фурманця, Настя, жива
й понині. Мешкає вона під
Рівним, у Квасиліві, інколи
приїздить у Садове, де ще й
досі стоїть пустою батьківсь-
ка хата під стріхою. Втім, не
стоїть, а вже розвалюється...

На цьому можна було б
поставити крапку. Та є й
інше сюжетне відгалужен-
ня. Виявляється, двоє з тих
бандитів, які забрали гроші
у Данила, мешкали у Пусто-
митах, один — у Садовому,
один — у Малих Селищах,
ще двоє — в Люцинові. Як
мені пояснив потім люцинів-
вець, невдовзі після нічного
візиту банди «відшила» від
себе садівчанина. Мовляв, у
тебе є мати, тож підтримуї,
допомагай. Та коли жінка
звернулася до сина, аби ско-
сив гречку, той відмовився...

Відтак усіх їх половили,
«припаяли» чималі термі-
ни. Проте найбільше отри-
мав люцинівський.

Тісний цей світ. Тож в
Омську, де Петро відбував
заслання, зустрів він якось
двох солдатів-садівчан, кот-
рі, як і він, довбали на озері
лід. Був серед них і той, хто
вночі вимагав у батька гро-
ші. Опісля він ще не раз при-
ходив до хати, гостював.

Отакий ось несподіва-
ний фінал.

Яким ОРЕЛ,
старожил с. Садове.